

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВЕЛИКОМУ КЛАСІ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ТРУДНОЦІВ І СТРАТЕГІЙTHE PECULIARITIES OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN A LARGE
CLASS: THE CORRELATION OF DIFFICULTIES AND STRATEGIES

Стаття присвячена проблемі підготовки вчителів іноземної мови закладів загальної середньої освіти до подолання типових труднощів, що виникають у роботі з великими класами. У статті наведено нормативні вимоги щодо поділу учнів на групи відповідно до типу навчального закладу; розкрито сутність таких понять як: «великий клас» у контексті середньої та вищої освіти, «стратегія» та «стратегія вчителя». У статті також запропоновано перелік переваг роботи у великому класі та класифікації відповідних труднощів учителя (фізичні, психологічні та технічні; специфічні та неспецифічні для навчання іноземної мови). Зважаючи на те, що метою статті є аналіз труднощів і відповідних до них стратегій учителя в контексті навчання іноземної мови у великому класі, основна увага зосереджується на вивченні їх співвідношення.

Запропонований перелік складається з таких блоків, як: стратегія управління класом (дотримання дисципліни у класі та забезпечення відвідування занять), стратегія залучення всіх учнів до роботи, стратегія забезпечення зворотного зв'язку, врахування навчальних можливостей та індивідуальних відмінностей учнів; стратегія створення комфортного психологічного мікроклімату, стратегія підготовки роздаткових матеріалів (і, зокрема, додаткових засобів навчання). Серед стратегій, що найчастіше пропонуються дослідниками для оптимізації роботи в великому класі, вирізняються: запровадження філософії автономії навчання (заохочення взаємонавчання, взаємоперевірки та взаємоконтролю; зосередження на парній і груповій формах роботи); вироблення класних правил поведінки, вивчення та врахування інтересів учнів у змісті занять, урізноманітнення завдань, використання прикладів з життя; використання різноманітних ігор і проектних завдань; надання учням можливості самим обирати, хто відповідатиме (наприклад, за допомогою календаря чи коробки, з яких учні діставатимуть картки з іменами); зацікавленість учителя в доповненнях та прикладах з боку учнів, заохочення запитань і побажань до вчителя; врахування вікових особливостей учнів у плануванні складності та тривалості завдань.

Ключові слова: великий клас, переваги роботи в великому класі, труднощі та стратегії вчителя, управління класом, зворотний зв'язок, залучення учнів до роботи,

комфортний психологічний мікроклімат, роздаткові матеріали.

The article is dedicated to the problem of preparing English language teachers of secondary comprehensive educational institutions for dealing with difficulties that emerge while working in large classes. Regulatory requirements concerning the division of students into groups according to a type of educational institution are mentioned in the article; the essence of such concepts as: "a large class" in the context of secondary and higher education, "strategy" and "teacher's strategy" are suggested. The article also presents a list of advantages of teaching a large class and classifications of correspondent difficulties of a teacher (physical, psychological and technical; specific and non-specific of teaching a foreign language). Taking into consideration the fact that the aim of the article is the analysis of difficulties and correspondent strategies of a teacher in the context of teaching a foreign language in a large class, it is mainly focused on the investigation into their correlation.

The suggested list consists of the following parts as: strategies of class management, (preventing disruptive behavior and ensuring attendance of classes), strategies of engaging all students to work, strategies of maintaining feedback, catering for learning abilities and individual differences of learners; strategies of building the rapport in the class, strategies of preparing handouts (including additional teaching and learning means).

Among the most popular strategies suggested by researchers to optimize work in a large class are: the integration of autonomy learning philosophy (encouraging peer-teaching, peer-assessment and peer-control; concentration on pair and group modes of cooperation); working out classroom rules of conduct, learning and taking into account students' interests while preparing content of classes, using various assignments, life examples, different games and project tasks; giving students an opportunity to choose who of them will answer a question (for example, using a hat or a box from which they will choose name cards); teacher's interest in students responses and life examples, encouraging questions and suggestions to the teacher; remembering students' age peculiarities while planning complexity or duration of assignments.

Key words: large class, advantages of teaching a large class, teacher's difficulties and strategies, classroom management, feedback, engaging pupils to work, rapport, handouts.

УДК 37.091.32:81'243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.8>

Щерба Н.С.,

докт. пед. наук,
професор кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Згідно з матеріалами Методичних рекомендацій щодо викладання англійської, французької та німецької мови у 2022/2023 навчальному році поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН України від 20.02.2022 № 128 [3]. Тобто у класах з поглибленим вивченням іноземної мови допускається розподіл на 3 групи по 8–10 учнів. У решті класів поділ (на 2 групи) проводиться лише за умови, що

в класі більше 27 учнів [2]. Незважаючи на вказані вимоги, реалії інколи змушують учителів-мовників працювати у групах чи класах, більших за нормативні, що може бути викликано низкою причин. Серед них, зокрема, зарахування дітей до класу з 27 учнів після початку навчального року, нестача кваліфікованих фахівців у школі та інші фактори. Зважаючи на ймовірність виникнення цієї ситуації, вчителі іноземної мови мають володіти ефективними стратегіями розв'язання супутніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Труднощі вчителя, викликані особливостями навчання іноземної мови у великих класах, досліджувались такими вченими, як: Дж. Андерсон [4], Дж. Кенкам, М.А. Ботауе, Дж.Г. Емпія, П. Дженіфер, В. Дебали, Ф. Бісмільла, Дж. Тайлі, С. Лейк, Р. Мічіган [11], Ф.Х. Маїс [8], М.Дж. Хаді, Л.Т. Аранте [6] та інші. Вивченням стратегій учителя (зокрема, іноземної мови), що можуть бути використані для оптимізації навчання (і зокрема, іноземної мови) у великих класах, займалися: Дж. Андерсен [4], Дж. Кенкам, М. А. Ботауе, Дж. Г. Емпія, П. Дженіфер, В. Дебали, Ф. Бісмільла, Дж. Тайлі, С. Лейк, Р. Мічіган [11], Ф. Х. Маїс [5], М. Дж. Хаді, Л. Т. Аранте [6], І. Майкл [9] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений теоретичний аналіз виявив відсутність досліджень, у яких було б запропоновано комплексне співвідношення типових труднощів учителя в навчанні іноземної мови у великому класі та стратегій їх розв'язання.

Мета статті полягає у спробі систематизувати стратегії учителя іноземної мови, спрямовані на подолання труднощів у роботі в великому класі.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття «великий клас» залежить від контексту. За матеріалами Британської Ради «великий клас» у школі – це такий, що нараховує близько 30–50 учнів [4]. У дослідженні М. Кампоса – це 25–35 учнів [5], у праці Н. Хесс – більше за 30 [7]. Р. Рохін визначає великий клас як той, який вчитель не може контролювати, скеровувати та оцінювати [10, с. 5]. Водночас, у контексті вищої освіти «великим» Ф.Х. Маїс називає клас / групу, де навчається 60–150 студентів [8]. В нашому дослідженні під «великим» розуміється клас, де кількість учнів, які разом вивчають іноземну мову, за певних причин перевищує 27.

У свою чергу, під **стратегією** ми розуміємо «спосіб дій, лінію поведінки когось-небудь» [1, с. 1202]. Відповідно, **стратегію вчителя** можна визначити, як дії вчителя, спрямовані на вирішення конкретних педагогічних завдань чи викликів, полегшення труднощів у навчальному процесі.

Робота у великому класі має свої особливості. Деякі з них можна охарактеризувати як переваги, а інші – як труднощі.

До **переваг** навчання учнів у великому класі належать наступні фактори:

- значна кількість учнів позитивно впливає на кількість ідей, які вони можуть генерувати, та видів роботи, в яких можуть взяти участь [8; 11];
- завжди знаходяться учні, які бажають відповідати [4; 12];
- змагаючись, учні мотивують один одного [8; 11];
- існує можливість запроваджувати великі групові проекти [11];

- виконання завдань на уроці займає більше часу, тому менше часу йде на підготовку вчителем уроку [12].

У свою чергу, як показав проведений аналіз науково-педагогічної літератури, більшість наукових праць до теми присвячені вивченню та систематизації **труднощів** учителя у великому класі.

В контексті вищої освіти Х.Ф. Маїс, З. Ксу, М.Дж. Хаді та Л.Т. Аранте розподіляють труднощі вчителя на:

- *фізичні* – викладачеві приходится говорити голосніше, більше рухатись по аудиторії, що може бути більш виснажливо;
- *психологічні* – для деяких викладачів складно працювати з великими групами студентів, не знаючи їх очікувань;
- *технічні* – перевірка присутності та виконаних домашніх завдань займає більше часу [6; 8; 13].

В дослідженні Дж. Андерсена труднощі шкільного вчителя розподіляються на *неспецифічні* для навчального предмета (управління класом, здійснення всіх учнів, врахування індивідуальних відмінностей учнів, підготовка до іспитів, обмежені ресурси) та *специфічні*, зокрема, для вивчення іноземної мови (забезпечення комунікативної практики та зворотного зв'язку у вивченні матеріалу кожним учнем) [4].

Загалом до **труднощів** роботи у великих класах науковці відносять:

- *управління класом*: формулювання інструкцій, підтримання дисципліни та забезпечення присутності на заняттях [4; 6; 8; 11; 12];
- *залучення до роботи всіх учнів / студентів* [6; 8; 11; 12], зокрема, організація комунікативної практики для кожного (чому може перешкоджати, наприклад, обмежений простір у класі чи брак часу) [4; 11];
- *забезпечення зворотного зв'язку*: регулярна перевірка домашніх завдань, тестів, виставлення оцінок, проведення контрольних робіт [4; 6; 8; 11];
- *врахування навчальних можливостей* та індивідуальних *відмінностей* учнів [4; 6; 8; 11];
- недостатня кількість *засобів навчання* в окремих країнах [4; 11];
- створення *комфортного психологічного мікроклімату* [8];
- підготовка *роздаткових матеріалів* [8].

Відповідно до мети цієї публікації розглянемо **стратегії вчителя**, спрямовані на полегшення кожного блоку труднощів, зазначених вище.

1. Стратегії управління класом.

1) Дотриманню дисципліни в класі сприяє:

- вироблення класних правил (щодо взаємоповаги [5]; розмов на уроці; можливості робити домашнє завдання тим, хто швидше виконав класну роботу; списування; невиконаних домашніх робіт; вставання з місць без дозволу вчителя [8; 12] тощо);

- ретельне планування занять [8], вчасна підготовка наочності, попереднє повідомлення учням структури заняття, керування часом [9];

- використання простих інструкцій і мовлення у класі [5];

- використання доступних додаткових локацій для створення ситуацій руху та зацікавлення учнів [6; 8];

- створення атмосфери довіри, співробітництва, взаємоповаги та взаємопідтримки в класі [8];

- демонстрація учням ефективних стратегій навчання [8];

- мінімізація відволікаючих факторів у класі та зайвих предметів на партах [5];

- використання тихої музики для підтримання тиші [5];

- роздача матеріалів лише після повідомлення інструкцій [5].

2) Заохоченню відвідування уроків сприяє:

- врахування інтересів учнів у змісті занять, урізноманітнення завдань, залучення інших спікерів, використання прикладів з життя [5; 8; 9];

- варіювання засобів наочності (анімацій, пазлів, проблемних завдань, слайд шоу, відео-кліпів, диктофонів) [8];

- зв'язок матеріалів з контрольними запитаннями та запровадження регулярних коротких контрольних робіт / тестів [8];

- врахування кількості відвіданих занять і стану заповнення зошитів у підсумковій оцінці [8];

- забезпечення зв'язку матеріалів дисципліни з практикою [8].

2. Залучення всіх учнів до роботи уможлиблюється за рахунок:

- зосередження на парній і груповій формах роботи з використанням прийомів групування [5] як-от: moving lines / onion technique, think-pair-share [4] та заохочення взаємонавчання [5; 12]; запровадження автономії навчання;

- використання різноманітних ігор [6] і проєктних завдань, де кожен учень має роль [12]; відповідне розташування парт у класі;

- розміщення у класі англомовних постерів і флаєрів; створення виставок іншомовних учнівських робіт [11];

- ведення списків опитуваних на уроці; надання учням можливості самим обирати, хто відповідатиме (наприклад, за допомогою капелюха чи коробки, з яких учні діставатимуть картки з іменами) [11]; запровадження процедури «записки з запитаннями до вчителя» у кінці уроку [9];

- запровадження політики English only, excerpt for emergencies [11].

3. Забезпеченню зворотного зв'язку / врахуванню навчальних можливостей та індивідуальних відмінностей учнів сприяє:

- зацікавленість учителя в доповненнях та прикладах з боку учнів [9], заохочення запитань і побажань до вчителя [8; 9];

- використання конструктивного стилю зворотного зв'язку [8] та позитивного тону спілкування [9];

- спілкування з учнями та відповіді на запитання після уроку [8];

- усне заохочення тих, хто бере участь в обговоренні [11];

- використання ІКТ та смартфонів [5] для проведення контрольних чи творчих письмових робіт (при цьому бали рахуються в застосунку);

- запровадження взаємоперевірки та взаємооцінювання учнями.

4. Створити комфортний психологічний мікроклімат допомагає:

- вивчення імен та інтересів учнів [8; 9; 12];

- врахування вікових особливостей учнів у плануванні складності та тривалості завдань [5; 8; 12];

- повідомлення учням інформації про свій стиль викладання, очікування, критерії оцінювання, можливість практичного застосування знань з предмета [8] вже на першому уроці;

- керування навчальними записами дітей [8].

5. Підготовка роздаткових матеріалів / додаткових засобів навчання. Традиційна роль учителя як розробника наочності та інших роздаткових матеріалів у великому класі вимагає значних зусиль і затрат часу. Тому частина роздаткових матеріалів може бути замінена електронною наочністю на комп'ютері вчителя з виводом на проектор чи інтерактивними вправами на електронних платформах, доступних для роботи на смартфонах учнів. У межах теорії автономного навчання, частину додаткових засобів навчання можуть розробляти самі школярі у ході виконання домашньої чи проєктної роботи. Це можуть бути запитання до тексту, ілюстрації чи предмети для опису іншими учнями, прислів'я для коментування, настільні ігри, загадки тощо.

Висновки. Перспектива вступу нашої країни до Європейського Союзу підвищує значення іноземної мови для міжкультурного діалогу, тим самим акцентуючи відповідальність вчителів за результати навчання. Дана стаття не претендує на вичерпність матеріалів. Видається доцільним продовжити вивчення особливостей розвитку мовленнєвих умінь учнів у великому класі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

2. Методичні рекомендації щодо викладання англійської, французької та німецької мови у 2022/2023 навчальному році. *Шкільне життя* : веб-сайт. URL: <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-anglijskoyi-frantsuzkoyi-ta-nimetskoyi-movy-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Нормативів наповнюваності

груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» № 128 від 20.02.2002. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text>

4. Anderson J. What to consider when teaching English in large classes. *British Council* : website. URL: <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/what-consider-when-teaching-english-large-classes>

5. Campos M. 12 Best Tips for Teaching Large Classes. *English Post* : website. URL: <https://english-post.org/tips-teaching-large-classes/>

6. Hadi M. J., Arante L. T. Barriers in Teaching English in Large Classes: Voice of an Indonesian English Language Teacher. *ERIC* : website. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED582906.pdf>

7. Hess N. *Teaching Large Multilevel classes*. Cambridge University press. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/teaching-large-multilevel-classes/6BADB-93B0A96421F2DE02BC28F5EB0F7>

8. Mais H. F. Effective Teaching in Large Classes. *Academia.edu* : website. URL: https://www.academia.edu/754847/Teaching_English_in_Large_Classes

9. Michael E. Teaching and Learning English in a Large Classroom. *International TEFL and TESOL Training* : website. URL: <https://www.teflcourse.net/blog/teaching-and-learning-english-in-a-large-classroom/#:~:text=Teaching%20and%20Learning%20English%20in%20a%20Large%20Classroom,feedback%3A%20...%206%20Learn%20the%20student%27s%20name%3A%20>

10. Rohin R. Teaching English in large classes in Afghanistan. *DIVA* : website. URL: <https://www.diva-portal.org>

11. Teaching large classes. *British Council* : website. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/managing-lesson/articles/teaching-large-classes>

12. Teaching Large ESL Classes. *Teach This* : website. URL: <https://www.teach-this.com/ideas/teaching-large-classes>

13. Xu Z. Problems and strategies of teaching English in large classes in the People's Republic of China. *Curtin University* : website. URL: <http://ctl.curtin.edu.au/events/conferences/tlf/tlf2001/xu.html/smash/get/diva2:722635/FULLTEXT01.pdf>.